

ANDRZEJ KOBYLIŃSKI

**Sprawozdanie z ogólnopolskiej konferencji naukowej pt.
Oblicza współczesnej etyki, Instytut Filozofii Uniwersytetu Kardynała
Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa, 9.12.2023 r.**

Streszczenie. 9 grudnia 2023 roku w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie miała miejsce ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Oblicza współczesnej etyki*. Sympozjum połączone było z jubileuszem pracy naukowej i dydaktycznej ks. prof. dr. hab. Ryszarda Monia i dr hab. Ewy Podrez. W trakcie konferencji wygłoszono dziewięć referatów, które dotyczyły rozumienia etyki w filozofii chrześcijańskiej, zagadnienia powinności i normatywności etycznej, antropologicznych podstaw etyki, dialogu między etyką a literaturą, postrzegania wartości dumy i honoru dawniej i dziś, wartości w społeczeństwie zmęczenia oraz etyki miłości, jaką wypracował Dante Alighieri.

Słowa kluczowe: Ryszard Moń; Ewa Podrez; etyka; moralność; antropologia; normatywność

9 grudnia 2023 roku w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (UKSW) została zorganizowana ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Oblicza współczesnej etyki*. Sympozjum połączone było z jubileuszem pracy naukowej i dydaktycznej ks. prof. dr. hab. Ryszarda Monia i dr hab. Ewy Podrez. Jubilat był pracownikiem naukowo-dydaktycznym Akademii Teologii Katolickiej i UKSW w latach 1983-2018, natomiast Jubilatka była związana z tymi uczelniami w latach 1978-2022. Uczestników konferencji powitał ks. prof. dr. hab. Ryszard Czekalski, rektor UKSW, który podziękował Jubilatom za ich długą i owocną pracę badawczą oraz dydaktyczną. Następnie zabrał głos kard. Kazimierz Nycz, wielki kanclerz UKSW, który zwrócił uwagę na wieloletnią relację, łączącą go z osobą ks. prof. Ryszarda Monia. Słowa powitania wygłosił także ks. dr hab., prof. UKSW Maciej Bała, dziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej tej uczelni. Jako ostatni w części otwierającej konferencję zabrał głos ks. dr hab., prof. UKSW Ryszard Sadowski, dyrektor Instytutu Filozofii.

Po słowach wprowadzenia i otwarciu konferencji rozpoczęła się pierwsza sesja obrad sympozjalnych, której przewodniczył ks. dr hab., prof. UKSW Andrzej Kobyliński, kierownik Katedry Etyki w Instytucie Filozofii. Pierwszym elementem tej części sympozjum było uroczyste wręczenie Jubilatów ksiąg jubileuszowych. Z okazji jubileuszu Wydawnictwo Naukowe UKSW opublikowało dwie obszerne monografie wieloautorskie (Kobyliński, Waleszczyński, 2023; Duchliński, Rozmarynowska, 2023). Po wręczeniu monografii jubileuszowych miała miejsce ich krótka prezentacja. A. Kobyliński przedstawił publikację, dedykowaną Ryszardowi Moniowi, natomiast dr Karolina Rozmarynowska, pracownik Katedry Etyki w Instytucie Filozofii UKSW, zaprezentowała monografię, poświęconą Ewie Podrez.

Pierwszą laudację, dedykowaną Jubilatowi, pt. *Na ścieżkach filozofii i powinności* wygłosił bp dr hab., prof. UKSW Jacek Grzybowski, biskup pomocniczy diecezji warszawsko-praskiej i pracownik Instytutu Filozofii. Mówca rozpoczął swoje wystąpienie od wskazania różnicy między drogą i ścieżką. Droga jest wytyczona przez ludzi, aby ułatwiać podróż. Z kolei ścieżka to rodzaj przedarcia się przez żywioły natury. Ścieżka jest słowem nie tylko przyrodniczym czy podróżniczym, ale także filozoficznym – wyraża metaforycznie różne sposoby myślenia. W filozofii Martina Heideggera znajdziemy wiele metafor przestrzennych, używanych do uchwycenia zagadnień filozoficznych – znaki drogi, leśne ścieżki, przebywanie w drodze. Obraz ścieżki jest jednym z intelektualnych obrazów procesu myślenia, który zwraca uwagę na niepewność oraz brak ostatecznej konkluzji. W filozofii zawsze bowiem wyruszamy w podróż, jesteśmy w nurcie myślenia, które dąży ku prawdzie. W ten sposób odsłaniają się przed nami nowe przestrzenie, krajobrazy i horyzonty. Zdaniem Grzybowskiego tak też jest w przypadku ks. prof. Ryszarda Monia, który swoją ścieżkę filozoficzną rozpoczął na początku lat 80. XX wieku od rozprawy doktorskiej, dotyczącej problemu determinacji zasad życia społecznego w ujęciu Johna Rawlsa (Moń, 1982). W swoich badaniach

Moń zauważył, że amerykański filozof odwołuje się głównie do intuicji, a wręcz do zdrowego rozsądku, a cała skonstruowana przez niego teoria gier i decyzji jest raczej dodatkiem, mającym unaukować przeprowadzane rozważania. W dalszych pracach badawczych, idąc ścieżkami filozofii niemieckiej, Moń zrozumiał, że człowiek niezdolny do „zamieszkiwania w pobliżu bycia” poprzez myślenie, traci swoje człowieczeństwo. Ścieżki leśne – jak powiedział Heidegger – okazują się więc niezbędne dla człowieka, który chce być sobą. Do natury takich szlaków należy nie tylko ich niepewność, lecz także ich wielość. W wykładach i pracach Ryszarda Monia słuchacz bądź czytelnik zostaje wprowadzony w samo doświadczenie myślenia. Jubilat stara się nie tyle prezentować obowiązujące prawdy moralne, ile wyjaśniać, tłumaczyć i uzasadniać meandry ludzkich działań i postaw. Według Monia w kantowskiej tradycji filozoficznej można uznać za prawomocne jedynie te reguły, które mogą zostać racjonalnie zaakceptowane przez wszystkich obywateli w dyskursywnym procesie kształtowania opinii i woli. Oczywiście propozycja ta wskazuje z nadzieją na możliwość ukształtowania społeczności opartej na racjonalności praktycznej, odpowiadającej modelowi działań regulowanych przez normy, którym towarzyszą wypowiedzi normatywne, a których celem jest nadanie statusu powinności relacjom, zachodzącym w ramach danej wspólnoty. Prawo jest tu rozumiane jako forma zdań normatywnych, wyjaśniających wybór określonej racjonalności praktycznej oraz nadającej tej wypowiedzi ważność przez wskazanie na jej słuszność i uprawomocnienie. Gdy odwołujemy się do kantowskiego rozumienia obowiązku, możliwe pozostaje zbudowanie etyki jako teorii normatywnej, pozbawionej fundamentu ontologicznego.

Drugą laudację, dedykowaną Jubilatce, pt. *Człowiek jako „homo moralis” i „homo ethicus”*. W poszukiwaniu adekwatnego kształtu moralności i etyki wygłosił prof. dr hab. Krzysztof Stachewicz z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Mówca stwierdził, że bardzo ważną rozprawą w dorobku Ewy Podrez jest książka poświęcona moralnemu uzasadnieniu tolerancji w perspektywie etyki

personalistycznej (Podrez, 1999). Tolerancja stanowi wszak niełatwe wyzwanie dla refleksji etycznej, szczególnie w czasach, w których zdaje się stanowić punkt ciężkości współczesnych etosów. We wspomnianej rozprawie znajdujemy solidne analizy, osnute nie tylko wokół istoty tolerancji z omówieniem stanowisk w tej kwestii, ale i osadzenie jej najpierw w ramach relacji międzyludzkich, a następnie ukazanie jej pozycji w strukturach moralności. Autorka dochodzi do wniosku, że zrozumienie tolerancji bez uwzględnienia perspektywy personalistycznej jest niemożliwe, a jedyne jej teoretycznie zadowalające uzasadnienie stanowi norma personalistyczna. Stachewicz zauważył, że wśród tematów podejmowanych przez Jubilatkę znajdziemy wielkie bogactwo zagadnień z zakresu zarówno etyki ogólnej i szczegółowej, jak i pogranicznych problemów filozofii moralności, jak filozofia zła, problem kompromisu, konflikty moralne – swoiste łoże prokrustowe etyki, sens życia, relacje etyki do życia społecznego i polityki, sprawiedliwość, dobro wspólne, godność człowieka, cnoty moralne, zagadnienie trafu moralnego, transhumanizm, etyka biznesu i inne. Jej intuicje zawsze otwierają przestrzenie dla namysłów, a nie zamykają ich w postaci udawanych odpowiedzi ostatecznych. Prelegent przypomniał, że Podrez wyróżnia trzy typy etyków: wojownicy, rzemieślnicy i artyści. Nie ma wątpliwości, do której grupy należy zaliczyć jej późne teksty filozoficzne. Ale zdaje się, że wpiisywała się w swoim twórczym życiu we wszystkie te figury, z mniejszą lub większą pasją, by jednak wyraźnie upodobać sobie trzecią i w niej pozostawać od wielu lat. To w tych przestrzeniach buduje wizję oryginalnie rozumianej etyki humanistycznej w organicznym związku z literaturą, sztuką i naukami społecznymi. W jej tekstach, obok odwoływania się do zawsze bliskiej jej tradycji etyki klasycznej, znajdziemy liczne nawiązania do fenomenologicznej etyki wartości, intuicji egzystencjalizmu, hermeneutyki, etyki środowiskowej oraz wielu innych tropów współczesnego myślenia filozoficznego. Jest ona świadoma, że ziarna prawdy są rozsiane wszędzie, a szukanie ich wyłącznie w jednym paradygmacie jest zawsze zubażające.

Następnie zabrał głos ks. prof. Ryszard Moń, który wygłosił referat pt. *Od Johna Rawlsa do Emmanuela Lévinasa. Meandry filozoficznego wędrowania*. Jubilat stwierdził, że wielu uznaje go za znawcę poglądów Johna Rawlsa, a także Emmanuela Lévinasa, uważając jednocześnie, że nie interesuje go zbytnio filozofia tomistyczna. To przekonanie jest zdecydowanie błędne. Moń uczył się tomizmu już w seminarium duchownym, a także podczas studiów na KUL. I nadal jest on mu bliski. Jubilat przyznał, że zajął się naukowo Rawlsem i Lévinasem, ponieważ przyjął sugestie innych badaczy. Do badań nad filozofią pierwszego myśliciela zachęcił go ks. prof. Tadeusz Styczeń, natomiast do analizy dzieł drugiego filozofa przekonali go dwaj inni profesorowie: Jan Czerkawski oraz Jean Greisch, dziekan Wydziału Filozofii w Instytucie Katolickim w Paryżu. Moń stara się analizować filozofię, uprawianą w różnych ośrodkach badawczych, a nie tylko bronić jednego systemu. W swojej pracy doktorskiej wykazał, że teoria Rawlsa stanowi interesujące osiągnięcie poznawcze, ale jest zrozumiała głównie w USA i Europie Zachodniej, natomiast nie może liczyć na powszechne zrozumienie niezależnie od czasu i miejsca. Jubilat stwierdził, że dostrzega pewne podobieństwo między stanowiskiem Lévinasa i tomizmem, jeśli chodzi o rozumienie odpowiedzialności oraz jedyności i niepowtarzalności osoby. Lévinasowi było obce rozumienie bytu właściwe tomizmowi, dlatego twierdził, że trzeba wyzwolić się z rozumienia człowieka narzucanego przez język, bo prowadzi to do totalitaryzmu. Zdaniem francuskiego filozofa między totalitaryzmem języka i totalitaryzmem politycznym istnieje tylko różnica stopnia, a uogólnianie odpowiedzialności oraz doświadczanego za każdym razem inności oblicza sprowadza konkretną jednostkę do nazwy. Tymczasem można uniknąć tego niebezpieczeństwa, odwołując się do sądów egzystencjalnych, ukazywanych przez tomizm. Stąd też Alicja Kira, analizując recepcję myśli Lévinasa w Polsce, stwierdziła, że Moń interpretował jego stanowisko w perspektywie tomistycznej (Kira, 2007).

Wystąpieniem zamykającym pierwszą sesję obrad sympozyjalnych był wygłoszony przez prof. Ewę Podrez referat pt. *Dialog między etyką a literaturą*. Jubilatka podkreśliła, że literatura stanowi ważny obszar poszukiwań etycznych. Źródła etyki tkwią w ludzkiej potrzebie zmiany siebie tak, aby nadać jakąś upragnioną wartość swojemu życiu. Literatura odsłania różnego rodzaju sytuacje, w których narracyjne „ja” kieruje się w swoich wyborach regułami, zasadami czy wartościami, ale także wewnętrzną intuicją moralną. Bohater literacki bardzo często kwestionuje obowiązujące idiomy praktycznego postępowania. W literaturze dominuje kategoria podmiotu narracyjnego, który buduje swoją tożsamość za pomocą opowieści rozpiętej w czasie. Literatura łączy mentalne i wyobrażeniowe figury bohatera, narratora i autora, działających w znanym czytelnikom świecie. Składają się na niego dwie rzeczywistości: wirtualna i realna. Literatura umieszcza swoich bohaterów między tymi dwoma światami. W dziełach literackich łatwo wskazać na te cechy podmiotu, które wiążą go zarówno z nowoczesnym stylem życia, jak i z wersją narracyjną, osadzoną w historii. Opowieść to sposób doświadczenia siebie (uczuć, motywów, przeżyć, projekcji) jako składników określonych przez dzieje. Dla etyki ważne są trzy momenty, związane z opowieścią o sobie i innych: jest ona zaprojektowana w pewnym porządku norm i wartości, jest zawsze związana z obecnością innych oraz stanowi próbę zrozumienia losu ludzkiego w określonej przestrzeni kultury. Literatura popularna z jednej strony podejmuje wątki tragiczne i sentymentalne, z drugiej – stara się o atrakcyjność i oryginalność swoich bohaterów. Najlepiej realizują ten program powieści autobiograficzne oraz kryminały. Bohater autobiografii i współczesnej powieści kryminalnej reprezentuje różne formy o odrębnej wewnętrznej logice. Zapiski biograficzne wskazują na rozciągnięty w czasie proces upodmiotowienia przeszłości przez jednostkę, natomiast powieść kryminalna opiera się na konstrukcji zbrodni i jej ujawnienia. Tworzy swoją opowieść, wychodząc od teraz i cofając się

do przeszłości po to, aby zrekonstruować przebieg popełnionego morderstwa i jego motywów.

Po przerwie rozpoczęła się druga sesja obrad sympozjalnych, której przewodniczyła dr hab., prof. UKSW Dominika Dzwonkowska, pracownik Katedry Etyki Instytutu Filozofii.

Pierwszy w tej części konferencji referat pt. *Chrześcijańin i filozofia* wygłosił ks. prof. dr hab. Stanisław Janeczek, emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Mówca wskazał na żywe zainteresowanie problematyką relacji chrześcijaństwo–filozofia niezależnie od postępującej sekularyzacji kultury i życia społecznego. Ujmowana jest ona wprost w formie filozofii chrześcijańskiej lub też – skromniej – chrześcijańskich inspiracji w filozofii czy tylko wizji chrześcijanina, który filozofuje, inspirując się objawieniem judeochrześcijańskim. Relacja ta przypomina znaną współczesnej filozofii nauki rolę szeroko pojętego backgroundu, gdy mówi się wręcz o nienaukowym czy filozoficznym fundamencie nauki lub epistemicznym punkcie odniesienia, który nie narusza efektywnych procedur naukowych. Jednak, aby relacja między filozofią jako dziedziną wiedzy racjonalnej a egzystencjalnie pojętą wiarą religijną miała charakter twórczy, niezbędne jest poszanowanie specyfiki różnych wymiarów ludzkiej kultury, a zwłaszcza różnych dziedzin poznania. Od strony filozofii istotnym wymogiem jest odwaga filozofowania, a także konieczność podjęcia problematyki metafizycznej i światopoglądowej. Wpływ myśli chrześcijańskiej na filozofię nie może być ujmowany jako stawianie granic, ale raczej ukazywanie nowych perspektyw, pomoc w wykraczaniu poza swoiste getto scjentyistycznej filozofii naukowej. Papież Benedykt XVI twierdził, że wielkie odpowiedzi, jakich udziela chrześcijaństwo, radykalizują zarówno myślenie, jak i pytanie, wskazując drogę. Rozświetlają horyzont namysłu filozoficznego, inspirując myślenie, nie blokując jego możliwości. Z kolei Jacques Maritain uważał, że ważne w filozofii jest dla nas nie to, że jest ona chrześcijańska, lecz że jest prawdziwa. Aby

była prawdziwa, niezastąpiona jest dla niej pomoc chrześcijańskiej wiary i natchnienia.

Drugim referatem było wystąpienie dr. hab. Piotra Duchlińskiego, prof. Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, zatytułowane *Na jaką antropologię jest dzisiaj skazana etyka?* Prelegent stwierdził, że określenie etycznego wymiaru czynu ludzkiego zawsze wymaga odwołania do jakiejś rzeczywistości człowieka – natury ludzkiej, specyfiki człowieczeństwa, istoty bytu ludzkiego itp. Nie ma rzetelnych analiz etycznych bez solidnego fundamentu antropologicznego. Jeśli chcemy zachować normatywny charakter etyki, który zobowiązuje człowieka do określonych postaw moralnych, to wcześniej trzeba określić, kim jest istota ludzka i co stanowi o specyfice jej egzystencji. Jedną z wielu filozofii człowieka jest antropologia tomistyczna, do której odwoływał się m.in. Tadeusz Ślipko. Obecnie nawiązują do niej różne modele etyki chrześcijańskiej, które z jednej strony zachowują wierność ideałom filozofii klasycznej, a z drugiej – uwzględniają współczesny rozwój wiedzy i wyzwania, stawiane przez nauki kognitywne i neuronauki. W jaki sposób etyka chrześcijańska może akceptować osiągnięcia poznawcze tych nauk, nie kwestionując jednocześnie istoty własnych rozstrzygnięć normatywnych? Jak adekwatnie interpretować zmiany, dotyczące rozumienia natury ludzkiej? Tego rodzaju pytania są dzisiaj wielkim wyzwaniem dla różnych modeli etyki, wyrastających z inspiracji chrześcijańskich. Jednym z obszarów ostrych konfliktów jest obecnie rozumienie ludzkiej płciowości i seksualności. Coraz częściej dochodzi w tej materii do napięcia między obrazem kształtowanym przez neurobiologię i nauki społeczne a tradycyjną antropologią chrześcijańską. Dociekania etyczne nie mogą nie uwzględniać tego faktu. Przede wszystkim analizy etyczne powinny dążyć do maksymalnego dowartościowania tych wszystkich elementów, które są owocem badań naukowych, prowadzonych w obrębie różnych dyscyplin. Podobnie czynił Tadeusz Ślipko, który korzystał z szerokiej wiedzy naukowej, dostępnej w jego epoce historycznej. Jednym z przykładów może być jego nowatorskie

podejście do problemu samobójstwa. Jeśli etyka chrześcijańska dzięki wiedzy medycznej czy psychologicznej zmieniła swoje stanowisko w obrębie suicydologii, to analogicznie obecnie myśl chrześcijańska powinna bardziej otworzyć się na nowe obszary wiedzy naukowej, aby wypracować adekwatną koncepcję etyki seksualnej. Koniecznym warunkiem realizacji tego rodzaju zadania jest osadzenie rozważań etycznych na fundamencie antropologii interdyscyplinarnej.

Trzeci referat pt. *Postrzeganie wartości dumy i honoru dawniej i dziś* wygłosiła dr hab. Anna Drabarek, prof. Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie. Zaprezentowała uwagi Arystotelesa, dotyczące człowieka wielkodusznego, słusznie dumnego (gr. *megalopsychos*). W trzecim rozdziale czwartej księgi *Etyki nikomachejskiej* Stagiryta szczegółowo omawia pewną cechę charakteru, która począwszy od Homera niezmiennie budziła podziw Greków i którą on sam określa mianem *megalopsychia* (dosłownie: „wielkość duszy”). Według Arystotelesa człowiek wielkoduszny i słusznie dumny znalazł właściwą miarę między skromnością a zarozumiałością. Największym dobrem dla takiej jednostki jest jej cześć, czyli poczucie własnej wartości. Tego rodzaju człowiek zachowuje harmonijny związek ze światem, w którym żyje. Starożytni Grecy byli przekonani, że ludzie wielkoduszni i słusznie dumni są zdolni do tego, żeby pokonanemu wrogowi darować wolność. Mają też świadomość tego, że są godni rzeczy wielkich. Autor *Etyki nikomachejskiej* twierdzi, że cnota wielkoduszności i słusznej dumy występuje bardzo rzadko. Kto słusznie żywi dumę, jeśli jest godzien tego, co największe, musi być etycznie najdzielniejszy. Im kto bowiem więcej cnót posiada, tym większych godzien jest rzeczy, człowiek zaś najwięcej cnót posiadający godzien jest rzeczy największych. Dlatego nie można być słusznie dumnym bez doskonałości etycznej. Warunek ten wyjaśnia, dlaczego cnota wielkoduszności i słusznej dumy jest elementem osobowości niewielu ludzi, którzy charakteryzują się wysokim poziomem rozwoju życia moralnego. Do rozważań Stagiryty, dotyczących cnoty wielkoduszności i słusznej dumy, nawiązuje niemiecki filozof

Peter Sloterdijk w książce *Pogarda mas. Szkic o walkach kulturowych we współczesnym społeczeństwie* (Sloterdijk, 2003). Studium analizuje szanse i konsekwencje równouprawnienia mas w XX wieku oraz walki kulturowe we współczesnych społeczeństwach zachodnich. Autor dowodzi, że walki o kulturę to nie tylko odbicie konfliktów społecznych – walk klasowych, walk płci, tarć między kulturami mniejszości i większości, ale przede wszystkim spór o zasadność i pochodzenie różnic w ogóle. Sloterdijk twierdzi, że ludzie, żyjący w społeczeństwach zachodniego kręgu kulturowego, nie posiadają cech, które charakteryzowały „megalopsychosa” w starożytnej Grecji. Dlaczego? Ponieważ są skazani na obojętność, równość, apatię, brak zaangażowania. Demokratyczny model życia zbiorowego kwestionuje takie cnoty, jak honor czy duma.

Kolejny referat pt. *Wartości w społeczeństwie zmęczenia* zaprezentował prof. dr hab. Krzysztof Wiczorek z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Prelegent stwierdził, że Ewa Podrez i Ryszard Mońnikliwie i gruntownie badają źródła powinności i normatywności oraz antropologiczne i metafizyczne podstawy aksjologii. W tym kontekście warto zapytać, co współczesnego człowieka oddziela od tych źródeł i podstaw. Byung-Chul Han, filozof urodzony w Korei Południowej i mieszkający w Niemczech, eksponuje rolę zmęczenia, ogarniającego podmiot w społeczeństwie osiągnięć. Jest to „zmęczenie samotne, które izoluje i odosabia, (...) poraża ślepotą i niemotą” (Han, 2022, 55). O samotności pisze też Emmanuel Lévinas, uznając ją za cechę ontologiczną, która odseparowuje podmiot od innych i sprzyja koncentracji na własnych przyjemnościach. Potrzeba dopiero wstrząsu, aby otworzyć się na relację etyczną z Innym. Ale człowiek współczesny jest odporny na wstrząsy, bo żyje w nieustannym stresie. Dodatkową przeszkodą jest nieufność wobec wszelkich ontologicznych objaśnień, obejmująca również ontologię moralną, która – zdaniem Charlesa Taylora – leży „u podstaw poglądów danej osoby” (Taylor, 2012, 14). Na dwie ważne przyczyny owej nieufności wskazują Krzysztof Wielecki i Robert Skrzypczak. Pierwszy

dostrzega destrukcyjną rolę doświadczeń związanych z totalitaryzmem XX wieku, które podkopały zaufanie do obiektywnych ujęć prawdy, dobra i piękna. Drugi mówi o nihilistycznych skutkach rewolucji antropologicznej 1968 roku. Zerwanie więzi z tradycyjnym przekazem kulturowym prowadzi do radykalnego pluralizmu postaw, poglądów i ocen. Wobec braku ostrych kryteriów wyboru rodzą się różne strategie życiowe, niektóre bezwartościowe i niebezpieczne, bo podsuwane przez „fałszywych proroków”, których papież Franciszek porównuje do zaklinaczy węży i szarlatanów. Wśród innych ludzi zainteresowanie budzi strategia performatywna. Polega ona na performansie życiowym, czyli ciągłym eksperymentowaniu, które – o ile przeprowadzone mądrze i odpowiedzialnie – może służyć odkrywaniu źródeł i korzeni pierwotnych intuicji moralnych.

Ostatnim wystąpieniem był referat pt. *Co współczesnej etyce może powiedzieć Dante Alighieri?*, który wygłosił ks. dr hab. Alfred Wierzbicki, prof. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Jego zdaniem *Boska Komedia* Dantego jest poematem teologicznym czasu kryzysu w epoce schyłkowego średniowiecza. Włoski poeta, twórca włoskiego języka literackiego, przedstawia potrójny kryzys: kryzys Kościoła, kryzys polityczny Italii oraz kryzys relacji międzyludzkich. Istotą tego kryzysu jest zagubienie drogi. Droga to – zgodnie z *Ewangelią według św. Jana* – Jezus Chrystus. Dantejski poemat rozpina się pomiędzy wizją świata na opak w spojrzeniu Lucyfera z ostatniej pieśni Piekła, a wizją scalenia i odkupienia świata przez Chrystusa Pantokratora, wyrażoną w ostatniej pieśni Raju. W tym kontekście dziejowym Dante Alighieri dokonuje reinterpretacji śródziemnomorskiej tradycji humanistycznej. Wergiliusz, Stacjusz i Beatrycze jako przewodnicy po zaświatach, dokładniej mówiąc jako hermeneuci miejsc teologicznych, konfrontują Dantego – poetę czasu kryzysu – z tradycją, która została wypaczona bądź zapomniana. W poemacie obecne są doniosłe wątki etyczne. Dante staje po stronie nadziei, przedstawia złoczyńców i ich grzechy, ale sam nikogo nie potępia. Choć tradycja w Piekło widzi miejsce, w którym już nie ma nadziei,

Dante jej nieustannie poszukuje. Warto wydobyć głębszy sens z obrazów i metafor, obecnych w tercynach Piekieł. Czyściec natomiast jest zbudowany na metaforze lotu pragnienia. U podstaw etycznego myślenia Dantego jest filozofia dobra, sięgająca korzeniami do Platona, św. Augustyna i średniowiecznej szkoły franciszkańskiej. Filozofia dobra jest kanwą refleksji nad odnową i reformą Kościoła oraz zbudowania nowego porządku politycznego w zjednoczonej Italii. Dante sympatyzuje z wizjami Joachima da Fiore, w przeciwieństwie jednak do jego zapowiedzi epoki Ducha Świętego, Dante głosi historiozofię konsekwentnie chrystocentryczną. Obecnie Dante może inspirować do rozwijania etyki jako filozofii relacji międzysobowych. W jego najważniejszym poemacie znajduje się intrygujący neologizm, pozwalający ująć w języku sferę, w której konstytuuje się etyczność w swej rdzenności: „wmoić” i „wtwoić”. Oryginalna fraza *Boskiej Komedii* brzmi następująco: „S’io m’intuassi, come tu t’intimmi” (*Paradiso IX*, 81). W polskim tłumaczeniu tylko najnowszy przekład Jarosława Mikołajewskiego (Alighieri, 2021) oddaje adekwatnie inspirującą filozoficznie zawartość tego zdania. Etyka odwołująca się do „wmoić się” i „wtwoić się” wpisuje się w szerszy kontekst Dantejskiej etyki miłości, przenikającej całość jego twórczości.

Podsumowania i zamknięcia konferencji dokonał ks. dr hab. Andrzej Kobyliński, który podziękował wszystkim za udział w obradach sympozjalnych, kierując szczególnie serdeczne podziękowania pod adresem gości, którzy zaprezentowali swoje referaty. Na zakończenie ponownie zostały złożone gratulacje Jubilatam oraz wyrażono zapewnienie o szczerzej wdzięczności wobec nich, o której Romano Guardini twierdził, że jest pamięcią serca.

BIBLIOGRAFIA

- Alighieri, D. (2021). *Boska Komedia*. Wydawnictwo Literackie.
- Duchliński, P., Rozmarynowska, K. (red.). (2023). *W kręgu etyki, literatury i filozofii. Księga jubileuszowa z okazji 45-lecia pracy naukowej i dydaktycznej prof. Ewy Podrez*. Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Han, B.-Ch. (2022). *Spółczesność zmęczenia*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Kira, A. (2007). L'altérité à l'horizon d'une expérience commune. Lévinas en Pologne. *Cahiers d'Études Lévinassiennes*, 6, 301-345.
- Kobyliński, A., Waleszczyński, A. (red.). (2023). *Etyka obowiązku i wartości. Księga jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej ks. prof. Ryszarda Monia*. Wydawnictwo Naukowe UKSW.
- Moń, R. (1982). *Problem determinacji zasad współżycia społecznego według Johna Rawlsa*. (mps Biblioteki KUL JP II).
- Podrez, E. (1999). *Moralne uzasadnienie tolerancji*. Wydawnictwo ATK.
- Sloterdijk, P. (2003). *Pogarda mas. Szkic o walkach kulturowych we współczesnym społeczeństwie*. Czytelnik.
- Taylor, Ch. (2012). *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*. Wydawnictwo Naukowe PWN.

REPORT ON THE CONFERENCE *PERSPECTIVES OF CONTEMPORARY ETHICS*, INSTITUTE OF PHILOSOPHY, CARDINAL STEFAN WYSZYŃSKI UNIVERSITY IN WARSAW, WARSAW, DECEMBER 9, 2023

Abstract. On 9 December 2023, a scientific conference was organized at the Institute of Philosophy of the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw entitled *Perspectives of contemporary ethics*. The symposium was also a celebration of the scientific and teaching achievements of prof. Ryszard Moń and prof. Ewa Podrez. Nine papers were presented during the conference, including: understanding ethics in Christian philosophy; issues of ethical duty and normativity; anthropological foundations of ethics; a dialogue between ethics and literature; perception of pride and honor in the past and today; values in the society of tiredness; and the ethics of love in Dante Alighieri.

Keywords: Ryszard Moń; Ewa Podrez; ethics; morality; anthropology; normativity

ANDRZEJ KOBYLIŃSKI

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Instytut Filozofii
(Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Institute of Philosophy, Poland)

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-2252-8634>

a.kobylinski@uksw.edu.pl

DOI 10.21697/spch.2024.60.S.01

Tekst jest udostępniany na zasadach licencji Creative Commons (CC BY-ND 4.0 Międzynarodowe).

Zgłoszono: 04/01/2024. Zrecenzowano: 16/02/2024. Zaakceptowano do publikacji: 04/03/2024.